

§ 11. ВАВІЛОН І АСІРІЯ: БАРАЦЬБА ЗА КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ

Вавілоняне і асірыйцы, якія атрымалі ў спадчыну культурныя традыцыі і мастацкія каштоўнасці шумераў, удасканальвалі ўяўленні, якія склаліся пра светаўладкаванне. Яны не толькі запазычылі лепшыя дасягненні сваіх папярэднікаў, але і творча пераасэнсавалі іх і дапоўнілі новымі адкрыццямі.

Ранні Вавілон: спадчыннікі шумераў. Для ўвекавечвання важных гістарычных падзей вавілоняне, як і шумеры, узводзілі **стэлы**. На *стэле цара Хамурапі* клінапісам высечаны знакамітыя законы Хамурапі — адзін з першых зводаў законаў у гісторыі чалавецтва! Увенчвае стэлу рэльеф з выявай цара, які атрымлівае ад бога, што сядзіць на троне, знакі вышэйшай улады — жазло і згорнуты бізун. У рэльефе выразна бачныя складкі адзення, галаўныя ўборы і барада, якая паказвае на вышэйшы статус адлюстраванага.

Па традыцыі шумераў фігуры перададзены абагульнена: галава і ногі паказаны ў профіль, а плечы разгорнуты да глядача. Аднак у гэтай кампазіцыі вызначаецца новая рыса: майстар накіраваў увагу на атрыбуты ўлады і касцюмы персанажаў. Заўважнымі сталі і партрэтныя рысы самога цара: худы твар, высокія скулы, запалыя шчокі.

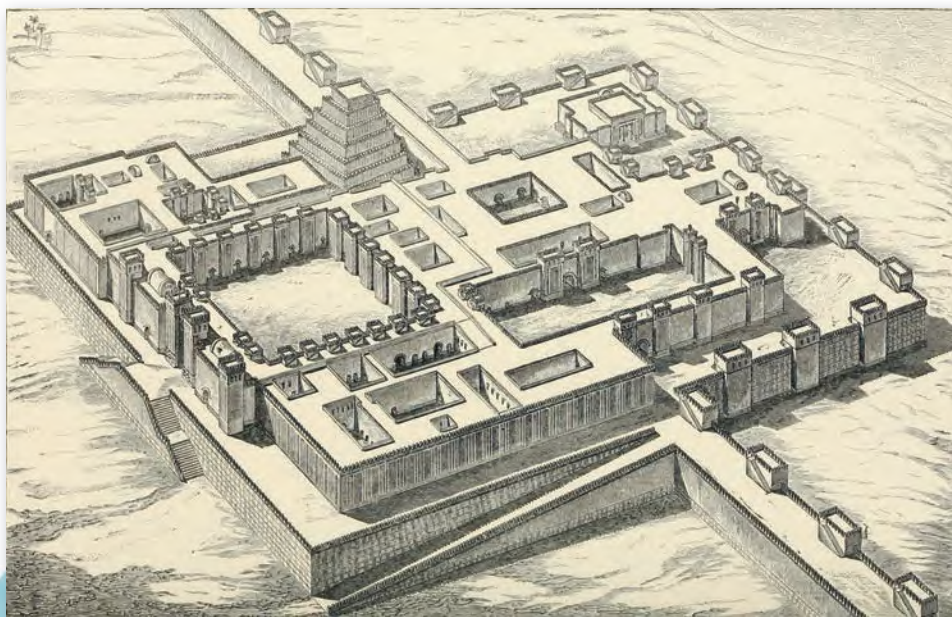
Рэльеф «Цар Хамурапі (злева) і бог сонца Шамаш». Стэла са зводам законаў (XVIII ст. да н. э.)

Як вы думаеце, чаму тэкст законаў Хамурапі вырашылі дапоўніць скульптурнай кампазіцыяй?

Мастацтва Асірыі: мастацкая спадчына вялікіх заваёўнікаў. Адною з самых ваяўнічых дзяржаў Старажытнага свету была Асірыя. На змену культавым збудаванням і рэлігійным сюжэтам у выяўленчым мастацтве прыйшла свецкая тэматыка. Галоўнай у мастацкай культуры стала тэма праслаўлення магутнасці цара.

Цэнтрам гарадской забудовы ў Асірыі быў палац. Адзін з самых грандыёзных палацаў быў узведзены пры цары Саргоне II у *горадзе Дур-Шарукін*. Усе яго пабудовы з унутранымі дварамі размяшчаліся на высокай платформе. Вышыня платформы была 14 метраў. Асаблівую ўвагу дойліды надавалі магутным варотам, да якіх вялі шырокія пандусы. Па пандусах заязджалі калясніцы і вершнікі. За варотамі знаходзілася парадная частка палаца, прызначаная для прыёмаў. Далей размяшчаліся жылыя памяшканні і зікурат.

Уваход у палац ахоўвалі вялізныя статуі фантастычных істот *шэду* — *крылатых быкоў з галовамі правіцеляў*. Гэтыя міфічныя істоты мелі па пяць ног. Лічылася, што няпрошаныя госці, якія ідуць у палац, будуць уражаны моцай жахлівых фігур. Калі рухацца да ўвахода, можа з'явіцца ўражанне, што шэду рухаюцца насустрач.

Горад Дур-Шарукін. Рэканструкцыя

Шэду з Пергамскага музея ў Берліне (IX ст. да н. э.)

У выяўленчым мастацтве асірыйцы надалі ўвагу размаляваным рэльефам. Галоўным сюжэтам *групы рэльефаў з выявамі эпизодаў палявання на львоў цара Ашурбаніпала* з палаца ў Нінэвіі, як і іншых выяў, стала ўслаўленне цара. Таму нядзіўна, што майстры падкрэслівалі не індывідуальнасць аблічча, а тыя рысы, якія паказвалі на сілу і моц заваёўнікаў. Перададзены драбнюткія асаблівасці касцюма цара, дэтальна прапрацавана мускулатура чалавека і жывёл. Пярэднія лапы льва

нагадваюць рукі воіна. Ногі да калена і рукі да локця ў цара паказаны аголенымі. Гэта дазваляе ўявіць незвычайную сілу кожнага персанажа.

Рэльеф з Ашурбаніпалам, які забівае льва (669 — каля 635 г. да н. э.)

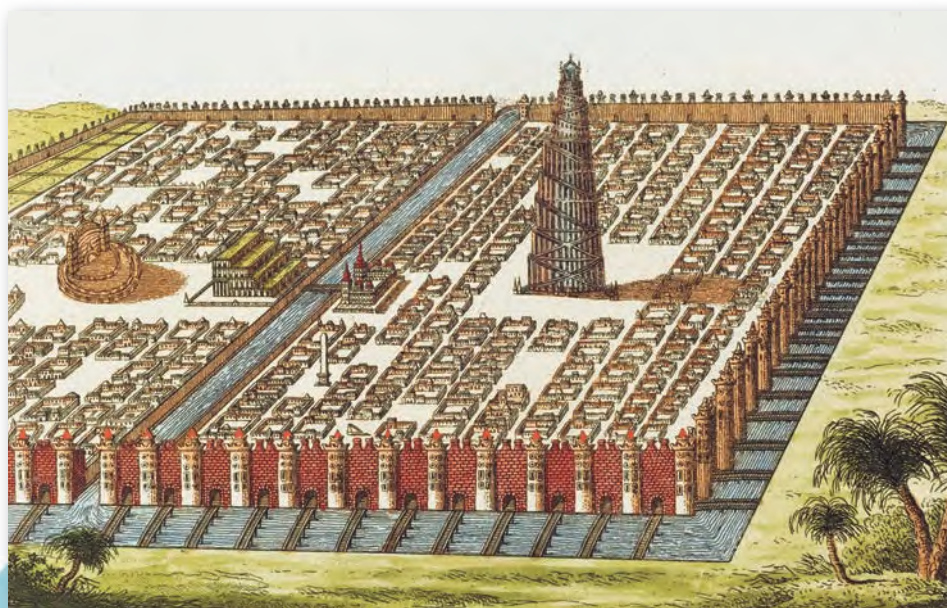
Асірыйцы імкнуліся перадаць дынаміку фігур. У вобразе героя адчуваецца сіла, смеласць, адвага. Цар стойка змагаецца з ільвом: магутныя плечы распраўлены, рукі дужыя, выраз твару суровы і рашучы.

Рэльефныя выявы размяшчаліся стужкамі. На каменных плітах майстры паказалі ўсю гісторыю палявання цара на львоў: выезд на калясніцы, барацьбу і, нарэшце, вяртанне ў палац. Разгледзьце іншыя выявы рэльефу ў інфармацыйных крыніцах і электронным дадатку. Якое ўражанне ў вас яны пакінулі?

Новы росквіт Вавілона. Бліскачага росквіту Вавілон дасягнуў у VI стагоддзі да н. э. пры цары Навухаданосары II. Пышнасцю сваёй архітэктуры горад заслانیў у той час усе суседнія рэгіёны. Адных толькі храмаў у Вавілоне налічвалася больш за пяцьдзясят! І ўсе яны былі багата ўпрыгожаны **паліванай** цэглай і барэльефамі.

Самым велічным збудаваннем быў **зікурат Этэменанкі** («Дом заснавання неба і зямлі»). Яно мела сем ярусаў, кожны з якіх

Панарама Вавілона. Графічная рэканструкцыя

У Вавілоне, маім абраным горадзе, які люблю, я пабудоваў палац, дом, які ўражвае людзей, вузы аб'яднання краіны, зіхатлівую пабудову, месцазнаходжанне маёй царскасці... Срэбра, золата, каштоўныя камяні, усё, што раскошна і цудоўна, усё дабро і маёмасць, упрыгожванне велічы сабраў я ў ім, я зрабіў яго гіганцкім ёмішчам царскіх скарбаў.

Навухаданосар II

згодна з традыцыяй быў афарбаваны ў сімвалічны колер. На вяршыні зікурата знаходзілася свяцілішча Мардўка — галоўнага бога Вавілона.

Да галоўнага храма горада вяла *Дарога працэсій*, якая ўключала восем святых варот, названых у гонар багоў Месапатаміі. Да нашых дзён захаваліся *вароты багіні Іштар* — галоўная брама Вавілона.

Вароты багіні Іштар (IV ст. да н. э.) у Пергамскім музеі

Гэта быў сапраўдны цуд прыгажосці, будаўнічага майстэрства, узор бліскучага сінтэзу архітэктуры і дэкаратыўнага мастацтва. На сценах, упрыгожаных ярка-сіняй паліванай пліткай, размяшчаліся шматколерныя выявы рэальных і міфалагічных жывёл. Іх залацістыя рэльефныя сілуэты сімвалізавалі нябесную абарону горада з боку боскіх сіл.

Фантастычныя вобразы жывёл з тулавам ільва, галавой змяі — вечныя вартавыя, якія велічна ступаюць шэрагамі ў павольным рытме. Глыбокі сіні колер паліванага фону сцен даваў адчуванне таго, што сам купал высокага неба датыкаецца да гарадской архітэктуры.

Згодна з паданнем, у цэнтры Вавілона цар Навухаданосар II загадаў узвесці для сваёй жонкі «вісячыя сады». Маладая царыца Амітыс, якая вырасла ў гарыстай і зялёнай Мідыі, не магла прывыкнуць да горада, размешчанага на пясчанай раўніне. Каб яе суцешыць, на шмат'ярусных платформах былі створаны сады з багатай расліннасцю. Пляцоўкі для раслін пакрываліся пластом урадлівай зямлі, якая пастаянна арашалася вадой. Таму невыпадкава такі высока ўзнесены зялёны аазіс у цэнтры сталіцы называлі не толькі цудам садовага мастацтва, але і цудам свету!

Храм Мардука, які знаходзіўся на зікураце Этэменанкі, называлі «домам узнятай галавы». Выкажыце свае здагадкі, чаму яго так назвалі. Пацвердзіце іх звесткамі пра памеры вежы.

Вісячыя сады Семіраміды. Графічная рэканструкцыя

Мастацтва Вавілона і Асірыі развівалася на аснове перасэнсавання спадчыны шумераў. Кожнай культуры быў уласцівы свой характар, які адлюстроўваў галоўныя ідэі і каштоўнасці дзяржавы. Асірыйцы прыўнеслі ў мастацтва дух ваяўнічасці, сілы і непакіснасці. Вавілоняне надалі выпрацаваным традыцыям дэкаратыўнасць.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Культуру Вавілона часта называюць забытай культурай. Ці згодны вы з гэтым сцверджаннем? Абгрунтуйце свой пункт гледжання.

2. У царскім палацы ў Ніневіі была пабудавана бібліятэка. Яе збор налічваў дзясяткі тысяч гліняных клінапісных таблічак (электронны дадатак). Заснаваў бібліятэку цар Ашурбанипал. Лічыцца, што ён быў адзіным правіцелем свайго часу, які ўмеў чытаць і пісаць. На адной з таблічак Ніневійскай бібліятэкі захавалася яго выказванне. Прачытайце яго. Што ў словах цара падалося вам незвычайным? Чаму? У чым вы можаце зраўнавацца з гэтым царом?

Я вывучыў таёмнае мастацтва пісьма на таблічках.

Я прадказваю будучыню.

Я ўмею рашаць складаныя, няпростыя задачы на дзяленне і множанне.

Я чытаю таблічкі на старажытнай мове шумераў.

Я знаёмы са старажытнымі запісамі, ужо зусім незразумелымі.

*Цар Ашурбанипал
(даецца ў адаптацыі)*

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

Беларусь прыцягвае ўвагу турыстаў усяго свету маляўнічымі краявідамі, зялёнымі вуліцамі і паркамі, унікальнай архітэктурай. Прагулка па шырокіх праспектах або вузкіх вулачках з брукам дазваляе атрымаць асалоду ад невымоўнай атмасферы. Для азелянення населеных пунктаў сучасныя спецыялісты, натхняючыся вісячымі садамі Вавілона, прапануюць размяшчаць павойныя расліны на дахах і балконах-тэрасах вышынных дамоў.

Прапануйце сваё рашэнне вертыкальнага азелянення сучаснай архітэктуры вашага населенага пункта (напрыклад, стварыце эскіз, макет, апавяданне ці інш.).

